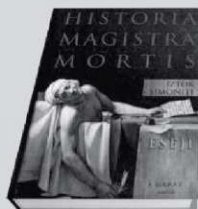

Historia magistra mortis

Miša Gams

Iztok Simoniti:
Historia magistra mortis,

Spremna beseda:
Tine Hribar,
Slovenska matica,
2010,
320 str.

Iztok Simoniti, ki je zaradi svojega poklica veliko potoval po tujini (med drugim je služboval kot državni sekretar na Ministrstvu za zunanje zadeve in bil tudi tesen sodelavec nekdanjega predsednika vlade in države Janeza Drnovška), v svoji knjigi skozi številne eseje stke rdečo nit na temo odnosov med narodi v EU in krize vrednot, v kateri se je znašel globalni svet na pragu 21. stoletja, med drugim pa opozarja tudi na nenehno nevarnost ponovitve totalitarističnih ideologij 20. stoletja, kot so bile nacizem, fašizem, fundamentalizem in komunizem, ter poudarja pomembnost kaznovanja zločincev za številne zločine, storjene na tleh nekdanje Jugoslavije. Pri tem izpostavlja zlasti dejstvo, da se neraziskani povojni zločini, ki so jih partizani zagrešili nad domobranci na slovenskih tleh, lahko kot sramotni madež krivde prenesejo iz ene generacije na drugo in vplivajo na več segmentov slovenske družbe. Avtorju, ki ne skriva svoje ljubezni do vseh kompleksnih vprašanj in dilem, ki jih odpira etika novega tisočletja, se zdi, da bi bil za našo državo čas, da tako politična desnica kot levica odkrito spregovorita o povojnih zločinih in tisočih mrtvih zaradi ideoloških oz. komunističnih nazorov. Simoniti je tako poleg Tine Hribarja v slovenskem družbenem prostoru eden izmed redkih intelektualcev, ki poudarjajo ta aspekt slovenske zgodovine in terjajo odgovore in določena dejanja. Avtor se pri tem sklicuje na svetost življenja, odgovornost do žrtev in njihovih zanamcev ter na potrebo po korektnem zgodovinskem zapisu, ki ga v vseh obdobjih pristransko zapisujejo zmagovalci.

V prvem eseju *Historia magistra mortis – o zlu in zločinih*, se avtor posveti problematiki odgovornosti in vprašanju, v kolikšni meri je upravičeno, da na zadejano zlo odgovorimo z zločinom. Pri tem ugotavlja, da je koncept manjšega zla dopusten v številnih vsakdanjih življenjskih primerih, ko npr. mučimo ugrabitelja otrok, da bi rešili nedolžna življenja, medtem ko je npr. sestrelitev letala, ki ga ugrabijo teroristi, lahko nedopustno dejanje, saj v tem primeru ne moremo zanesljivo vedeti, ali bomo dejansko rešili nedolžna življenja na tleh. Avtor ugotavlja, da je zlo prisotno v vseh segmentih družbe in da je večer spremljevalec zgodovine, vendar je odločno proti spreminjanju zgodovine skozi zločinska dejanja, kot so genocid, vojne, koncentracijska taborišča, množična posilstva itd., zločin pa vidi tudi v tem, da se odgovornih za ta dejanja ne kaznuje oz. jih prej doleti naravna smrt kot odločitev sodišča.

Za Simonitija je politika sestavni del vsakdanjega življenja, saj izvira iz konkretnih vrednot in potreb posameznika, zato bi se je morali posluževati vsi državljani. Njihova dolžnost je hoditi na volitve in podajati mnenje o vsakdanjih političnih dogodkih, ker lahko samo tako naredijo nekaj zase in za svojo prihodnost. Še več – svobodo povezuje s političnim angažiranjem – ne gre za to, da bi se počutili svobodno v neki brezrazredni utopični družbi ali religioznem onostranstvu, česar se nenehno poslužujejo ideologije, temveč smo lahko svobodni samo tukaj in sedaj, v tem političnem sistemu z nenehnim aktivizmom v smislu kritiziranja države in njenega delovanja. Tukaj bi od avtorja pričakovali več konkretnih napotkov mladim, ki apatično ždijo v svojih luknjah in čakajo na nek dramatičen dogodek iz onostranstva, pri tem pa jih nezavedno posedujejo vse znane ideologije, proti katerim so *a priori* nastrojeni. Čeprav je Simoniti kot diplomat znan po javnem opozarjanju na družbene nepravilnosti, ki se dogajajo v Sloveniji, bi od njega v knjigi pričakovali več konkretnih političnih smernic in bolj revolucionarnega duha, kar se tiče aktualnih problemov v naši državi: tu ne gre samo za nizko volilno udeležbo mladih, temveč za več kot dvajsetletno dobo vladavine tajkunov in dobičkaželjnih politikov, ki eden drugemu varujejo stolčke, med-

tem ko večina državljanov dobesedno strada in so ji prikrajšane osnovne človekove pravice. Res je sicer, da je avtor eseje pisal v razmiku deset let in več, ko revščina še ni bila tako očitna, Slovenija pa se je kot pravna in socialna država šele oblikovala. Pa vendar je potrebno pokazati najprej na probleme v lastni državi in šele potem s prstom kazati navzven.

V esejih z naslovoma *O naravi monoteizma in Rojstvo Gospoda*, se Simoniti preko analize judovstva, krščanstva in islama spopada z vprašanjem zgodovinskega razvoja vere in institucij, ki vzpostavljajo totalitarizem in z njim tudi nasilje, ki ga upravičujejo s tem, da je njihov Bog edini pravi. Rasizem se je po njegovem prepričanju razvil prav v krščanskih deželah, monizmi 20. stoletja (nazizem, fašizem, komunizem) pa naj bi bili samo »brezbožni otroci« zahodnih monoteizmov. Pri tem se ne čudi, da nezahodne kulture (muslimanske dežele) enačijo Rimsko-katoliško cerkev z bogatim in imperialističnim Zahodom, ki želi evangelizirati Vzhod, saj krščanska cerkev ne naredi ničesar, da bi v svoj prostor sprejela druge vere, prav tako pa ji gre zgolj za materialno bogatenje. Da je katoliška cerkev v globoki duhovni krizi, priča tudi podatek, da se je v zadnjih letih iz nje »izpisalo« veliko število vernikov, saj se zaradi njenih škandalov (zatiskanje oči pred pedofilijo, neodobranje zdrave spolnosti, bogatenje na račun siromašnih ljudi itd.) nihče več ne more z njo poistovetiti. Kljub temu Simoniti predlaga, da se Cerkvi dopusti tesnejšo vključitev v delovanje države, saj naj bi tako postala prisiljena odgovarjati za svoja dejanja: »Samo z vključevanjem je mogoče vzpostaviti zaupanje in spoštovanje. Zato ne mislim na vračanje Cerkve v sfero klasične oblasti (državne, materialne in politične), ampak na to, ali lahko Cerkev razume in sprejme odgovornost za duhovno razsežnost, ki ni samo krščanska, ampak tudi judovska, islamska, budistična, hinduistična in šintoistična. Mislim na izdelavo teologije in prakse sodelovanja med religijami.« (str. 171) Vse lepo in prav, vendar tu avtorjev optimizem glede verskega sožitja ni z ničemer upravičljiv, saj tudi sam na več mestih pravi, da se monoteistične religije že v temelju vzpostavljajo na ta način, da iztrebljajo druge ali pa jim s svojo avtoritarno ideologijo zmanjšuje-

jo vrednost. Težko si je tudi predstavljati, da bi krščanska cerkev z vstopom v državo prevzela večjo odgovornost bodisi za tujo »duhovno razsežnost« bodisi za svoje politične odločitve – še vedno bi (tako kot ostali politiki) tajila določena dejanja in še bolj razvijala svojo dvojno moralo. Krščanska cerkev se je za svojo vladavino prisiljena posluževati povsem istih mehanizmov, kot se jih poslužujejo politiki, ki so na oblasti, obojih pa prav nič ne zanima preživetje »malega človeka«, ki je (paradoksalno) prisiljen vsak dan garati, da se lahko oni obdržijo na oblasti. Avtor je pri zagovarjanju vstopa krščanske cerkve v delovanje države sila naiven in neupravičeno optimističen, saj si ne znam predstavljati, da bi neka močna cerkvena organizacija s tem ne dobila še več moči in pooblastil za sistematično spreminjanje državljanov v vernike (verouk kot obvezen predmet v šolah itd.), medtem ko bi po drugi strani lahko hitro zabeležili upad vrednot, na katerih temelji demokratična Evropa. Pri takšnih trditvah se je vedno potrebno vprašati, kaj bi bilo, če bi se vse države odločile za takšno potezo. Kako bi tedaj izgledala uradno deklarirana krščanska Evropa, ki ji že zdaj ne uspeva obdržati vrednot francoske revolucije? Ali ne bi vse skupaj vodilo le še v večje totalitarizme in nacionalizme? Bi bližnji vzhod oz. muslimanski svet potemtakem res začutila, da jima Evropa ponuja roko in da ju s svojo novo podobo ne ogroža še bolj? In kako bi ob povečani duhovnosti skrbeli za duhovnost oz. zdrav smisel za humor, ki sta znak zdrave in zrele družbe? Veliko bližje pa mi je avtorjeva trditev, ki jo vzpostavi v eseju *O zdravem razumu in iskanju smisla*: »Tudi vernim v Evropi je potreben zdrav razum, s katerim bi religiji odvzeli temno avro stalne grožnje s kaznijo na tem in onem svetu. V Evropi smo si ustvarili pravila, kaj je lahko predmet humorja: grški in rimski bogovi so človeški in humorni; šele enoboštvo (monoteizem) zatira vse duhovito in iskrivo.« (str. 239)

Tisto, kar me kot kritično bralko v Simonitijevi knjigi esejev najbolj zmoti, je nekritična drža do EU, ki jo avtor vseskozi hvali kot najbolj liberalno, ozaveščeno in kompleksno organizacijo, in jo po moči primerja z Združenimi državami Amerike. Zagovarja tudi ustanovitev Afriške unije, in čeprav se lahko strinjam z njegovo trdi-

tvijo, da se Evropa premalo posveča vprašanjem afriške politike (in problemu vojaških spopadov in revščine), po drugi strani izražam dvom, da bi ustanovitev Afriške unije po evropskem zgledu pripomogla k stabilnosti in gospodarski moči te celine. Menim, da Evropska unija temelji na labilnih temeljih, ki se lahko vsak čas zrušijo. Njena moč je fiktivna kot je fiktivna stabilnost samega evra, poleg tega pa prav v tem času prisostvujemo gospodarskemu zlomu držav, kot so Grčija, Portugalska in Irska. Slovenija je ves čas od osamosvojitve naprej gospodarsko pešala in ob vstopu v Evropsko unijo zgolj pokazala, da so razlike med premožnimi in revnimi čedalje večje. Evropska unija s svojo politiko globalizacije vrednot in enotnega ekonomskega sistema že od vsega začetka v sebi hrani nacionalizme in druge totalitarizme, medtem ko je na področju sociale in zaščite človekovih pravic naredila bore malo. V eseju z naslovom *Slovani in Evropa* gre Simoniti še korak naprej in trdi, da smo Slovani naredili premalo za razvoj EU in da bi morali ponuditi več v smislu razvoja idej in kulture, za katero pravi, da jo razumemo v ožjem smislu (kot umetnost), namesto da bi v njej videli način, kako ravnamo drug z drugim: »*Pojmovanja kulture kot načina, kako ravnamo drug z drugim, Slovani še nismo sprejeli. Če hočemo opraviti politični izpit, bomo morali prispevati k razvoju evropske (zahodne) civilizacije, ki je še vedno najboljša na svetu.*« (str. 274) Če evropska (zahodna) civilizacija še ne mori demonstrantov na ulicah in se nekako vsak dan znova trudi ohranjati svetost življenja vseh svojih prebivalcev (kar naj bi slabo uspevalo npr. Kongu ali Ruandi), še ne pomeni, da ji to v praksi tudi vedno uspeva in da je zato najboljša na svetu. Takšne trditve vodijo v imperializem in evropocentrizem. Zakaj pa se ne bi Evropska unija prilagodila Slovanom, ki so številčnejši od npr. Anglosasov in sprejela njihov koncept kulture ter obenem vnesla v svoje strogo pojmovanje kulture malo balkanskega smisla za humor in nekaj razigranega slovanskega melosa, da ne bo tako zadržta stara devica kot je sedaj, ko ji zaradi lastne frigidnosti grozi samouničenje? Edino rešitev iz krize vrednot, ki jo je prineslo 20. stoletje s svojimi uničevalnimi »-izmi« (nacizem, fašizem, komunizem), vidi avtor v

»ženski emancipaciji po žensko«. Če je prejšnje tisočletje, ki je bilo vseskozi v znamenju moških, doseglo svoj vrhunec v množičnih pobojih, posilstvih in maščevanjih, lahko takšen negativizem odpravijo zgolj ženske, saj so moški uničili prav vse, kar nam je bilo dano v naravnem ali družbenem smislu. Pri tem ne zagovarja klasičnega feminizma, saj meni, da gre pri njem zgolj za emancipacijo po vzoru moškega, ki ustvarja tekmovalne podjetnice, političarke, menedžerke itd., ampak mu gre za nekakšen vnos lahkotnega, miroljubnega in humornega vidika v vsakdanje politično življenje. Feministkam celo očita branje Freuda in Lacana, ki ju očitno sam ni nikoli prebiral, saj bi drugače vedel, da spol ni ključen faktor za določeno dejanje, saj se lahko tako moški kot ženska najdeta na eni ali na drugi strani. Stališče, da bi ženske s pogostejšim vključevanjem v politiko tudi hitreje prispevale k spremembam v družbi, je na mestu, vendar pa se zdi teza o bolj miroljubnem svetu, ki bi mu vladale ženske, preveč poenostavljena zadeva. Zdi se, da je avtor kljub svojim nenehnim potovanjem in bivanju v tujini, najbolj pameten nasvet in popotnico za življenje dobil prav pri svoji materi, o kateri v svojem zadnjem eseju zapiše: »*Moja mati, ki je zamenjala toliko režimov in držav, si je v sebi zgradila trdno prepričanje – danes tudi filozofsko utemeljeno –, da se morata država in režim za naklonjenost svojih državljanov močno potruditi. Njihovo lojalnost in pripravljenost na žrtev lahko pričakujeta le, če sta prej naredila vse, da bi državljani živeli dobro življenje.*« (str. 314–315) Tako lahko rečem, da je avtorjeva mati v enem stavku pokazala več pragmatizma in odločnosti kot avtor v celi svoji knjigi, za katero sem mnenja, da je velik prispevek k pojmovanju etike v našem literarno-političnem prostoru, vendar pa na več mestih postreže z netočnimi in naivnimi predpostavkami. Poleg vseh »-izmov«, ki jih avtor v svoji knjigi izpostavi kot na moč rušilne za demokratičnost države, pozabi omeniti največjega med njimi – kapitalizem, ki je do zdaj zahteval od ljudi največ žrtvovanja, odrekanja in zanemarjanja svetosti življenja, saj je sodobni človek v svojem boju za preživetje prisiljen iti čez trupla in potepati vse svoje dostojanstvo, pravice, želje in potrebe.■